

озне видавництво «Советская энциклопедия», мабуть, «не наважилося» прирівняти продукцію аналогічних видавництв тодішніх союзних республік до видань іноземних держав. Нічого іншого для пояснення цього факту висловити не можна.

Через десять років після завершення роботи над першим виданням універсальної Української енциклопедії постало питання про підготовку другого видання її. Із М.П.Бажаном у той час почав працювати новий його заступник – А.В.Кудрицький. На жаль, кардинальних зрушень у висвітленні питань історії, незважаючи на плин часу, не відбулося. Волонтаризм М.С.Хрущова змінився застосом, що ставав усе виразнішим за правління Л.І.Брежнєва. Деякі надії покладалися на зміну в курсі, запроваджену новим керівництвом у Союзі, але радикальних зрушень під час роботи над другим виданням (1976–1985 рр.) не сталося.

З явним наміром розширити коло питань, порушуваних Головною редакцією в галузі історії України, можна розглядати розпочату А.Кудрицьким низку праць, до якої ввійшли енциклопедичний довідник «Київ» (1981 – українською; 1982, 1985 рр. – російською мовами), ілюстрований атлас «Київ» (1982 р.).

Довідник був присвячений минулому й сучасному столиці України – місту з 1500-літньою історією. У вступному нарисі подано загальні відомості про історію, природу, економіку і культуру Києва. Основна частина книги містила понад 3 тис. статей-довідок, розміщених в алфавітному порядку, які інформували читача про найважливіші події минулого, про історичні та адміністративні райони міста, його житлові масиви і найголовніші підприємства, про нові й давні вулиці, площі, навчальні заклади, науково-дослідні установи, заклади мистецтва та культури, про пам'ятки історії й архітектури, пам'ятники, меморіальні дошки і т. п. Значна частина матеріалів була оригінальною та публікувалася вперше.

Атлас – історичний огляд (карти, ілюстрації, документи) – присвячений минулому й сучасному столиці України. Київ – один із найдавніших центрів слов'янства, столиця могутньої ранньфеодальної держави – Київської Русі. У картографічних матеріалах подано інформацію про найважливіші події в історії Києва, про історичні та адміністративні райони, житлові масиви. Ці матеріали доповнені численними кольоровими і чорно-білими ілюстраціями, переважно документальними фотографіями й короткими вступними статтями про різні періоди історії Києва.

Науково-редакційне опрацювання матеріалів згаданих двох видань, здійснене А.В.Кудрицьким, свідчить про його гідний внесок у видання книг з вітчизняної історії.

Автор цих рядків – колишній завідувач редакцією історії УРЕ – працював в енциклопедичній установі понад чверть віку й ділиться спогадами про період найбільш плідної роботи, зокрема з видання енциклопедичних праць з історії України.

Л.В.Баженов (Кам'янець-Подільський)

ХІІ ПОДІЛЬСЬКА ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ

22–23 листопада 2007 р. в Кам'янець-Подільському державному університеті відбулася ХІІ Подільська історико-краєзнавча конференція. Її організували Міністерство освіти і науки, Інститут історії України НАНУ, Кам'янець-Подільський державний університет, Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Центр дослідження історії Поділля. Ці конференції беруть початок від першого науково-краєзнавчого зібрання у жовтні 1965 р. і за тривалістю скликань (42 роки) є одними з найстаріших таких форумів в Україні. За характером проведення вони мають статус міжнародних. Саме ці конференції відіграли важливу роль у відродженні й розвитку краєзнавчого руху в Україні та зокрема на Поділлі у післявоєнний період. У роботі цих форумів брали участь такі видатні вчені, як директори Інституту археології України, академіки С.М.Бібіков, П.П.Толочко, член-кор НАНУ Ф.П.Шевченко, нинішній директор Інституту історії України академік В.А.Смолій, директор Інституту українознавства, академік НАНУ Я.Д.Ісаєвич, відомі історики М.Ю.Брайчевський, Я.Р.Дашкевич, Л.А.Коваленко, І.С.Винокур, В.Д.Баран, М.Ф.Котляр, П.В.Михайлина, М.М.Кравець і чимало інших.

Кожне з подільських історико-краєзнавчих зібрань мало свої особливості проведення. Так, ХІ конференція проходила в листопадові дні Помаранчевої революції 2004 р. Її учасники безпосередньо із засідань форуму йшли на майдани міст Хмельниччини, щоб захищати демократію. На час роботи ХІІ конференції припало відкриття роботи Верховної Ради України 6-го скликання, реалізація важливих ініціатив держави по увічненню пам'яті жертв голодомору, як акту геноциду проти українського народу.

У роботі ХІІ Подільської історико-краєзнавчої конференції взяли участь 186 науковців, краєзнавців, освітян зі всіх регіонів України й окремих представників з Росії та Польщі. З-поміж них було 16 докторів наук, академіків, професорів, 64 кандидати наук, доценти, 45 вчителів історії, решта – краєзнавці, аспіранти, магістри, студенти й учні.

На пленарному засіданні 22 листопада роботу форуму відкрив вступним словом голова оргкомітету, ректор Кам'янець-Подільського державного університету, академік АН вищої школи

України *О.Завальнюк*. Учасників зібрання привітали Герой України, голова Всеукраїнської спілки краєзнавців, академік НАНУ *П.Тронько*, перший заступник кам'янець-подільського міського голови *С.Бабій*, інші офіційні особи. Тут же в спільній доповіді співголів оргкомітету, професорів *Л.Баженова* і *О.Завальнюка* було проаналізовано розвиток краєзнавчого руху та історико-регіональних досліджень на Поділлі за час між XI й XII конференціями. Відбулося нагородження Почесними грамотами ветеранів подільських історико-краєзнавчих конференцій й краєзнавчого руху у регіоні. Завершилося засідання презентацією важливих видань: збірника нових документів і матеріалів «Голод та голодомор на Поділлі 1920–1949 рр.», двотомника *І.Стасюка* «Історія міст і сіл Теофіпольщини», навчального посібника для шкіл *І.Рубака* «Хмельниччина: наш край в контексті історії України».

У ході форуму працювали 5 наукових секцій: 1) «Проблеми методології, історіографії та джерелознавства», 2) «Історія Поділля у давні й середні віки», 3) «Історія Поділля доби нового часу», 4) «Історія Поділля новітнього часу», 5) «Видатні постаті Поділля».

В історіографічному плані на секціях викликали науковий інтерес доповіді канд. іст. наук *Ю.Степанчука* (Вінниця) «Проблеми державності в Україні у другій половині XVII–XVIII ст.: за матеріалами «Українського історичного журналу» і канд. іст. наук *В.Берковського* (Київ) «До історії розвитку краєзнавства на півночі Хмельниччини в 1920–1930-х рр.».

У галузі археології Поділля викликали інтерес обговорення доповіді колективу авторів канд. іст. наук, доцентів *О.Баженова* та *А.Гуцала* (Кам'янець-Подільський) «Про перспективи дослідження Бакітського скельного монастиря» й канд. іст. наук, доцента *Ю.Зінька* і старшого викладача *В.Косаківського* (Вінниця) «Буша: стан і перспективи археологічних досліджень».

На засіданні секції проблем нової історії спонукали до дискусій доповіді професора *А.Філіюка* «Геополітичне положення Поділля та його зміни на межі XVIII–XIX ст.», вчителя історії вищої категорії *В.Кундельського* (Хмельницький) «Єврейство в контексті міжнаціональних відносин у Правобережній Україні і на Поділлі в кінці XVIII – першій половині XIX ст.», д-ра іст. наук, професора *П.Акульшина* (Рязань, Росія) «Граф Н.М.Грохольський: подільський і рязанський губернатор», провідного наукового співробітника Хмельницького обласного краєзнавчого музею *С.Єсюніна* (Хмельницький) «Військові гарнізони міст Подільської губернії другої половини XIX – початку XX ст.: до історії формування та становлення» й ін.

Предметом обговорення на секції новітньої історії стали доповіді аспіранта *А.Антонішина* (Київ) «Національно-культурне відродження на Поділлі за доби Гетьманату», канд. іст. наук, доцента *В.Нестеренка* (Кам'янець-Подільський) «Секретні донесення ДПУ-НКВС як джерело вивчення етнопольських процесів на Поділлі у 1920–1930-і рр.», вчителя історії *Л.Цирульник* «Голодомор 1932–1933 рр. на Старосинявщині» (сміт Стара Синява Хмельницької обл.), д-ра іст. наук, професора *П.Брицького* (Чернівці) «Голод на Хмельниччині 1946–1947 рр.», директора школи *О.Байдича* (с. Кузьмин Красилівського району) «Красилів: репресії 1937–1938 рр.», вчителя історії *В.Ковальчука* (с. Клубівка) «Діяльність ОУН-УПА на Хмельниччині в 1945–1953 рр.» та ін. На цій же секції заслухано ряд доповідей і повідомлень, присвячених історії міст, сіл й установ Поділля.

У рамках проведення конференції відбулися засідання Всеукраїнського науково-методичного семінару «Краєзнавство в змісті загальної середньої освіти: виклики, здобутки, перспективи», який організували Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти та Центр дослідження історії Поділля. На двох секціях науковці й вчителі розглядали доповіді д-рів іст. наук, професорів *О.Григоренка* (Хмельницький) «Роль краєзнавства у питанні формування українського народу в процесі вивчення вітчизняної історії» та *І.Романюка* (Вінниця) «Значення історичного краєзнавства у процесі вивчення історії України в загальноосвітніх школах», канд. пед. наук, доцента *В.Мисака* (Рівне) «До проблеми змісту шкільних навчальних посібників з історичного краєзнавства», вчителя історії *В.Дяківа* (м. Заліщики Тернопільської обл.) «Концептуальні засади створення посібників з краєзнавства», професора *Г.Бондаренка* (м. Луцьк) «Краєзнавча освіта і проблеми волинства» та ін. Учасники секційних засідань виклали у виступах інноваційні технології, методичні напрацювання, обмінялися педагогічним досвідом щодо впровадження краєзнавства, туристсько-екскурсійної роботи в навчальній і виховній процесі загальноосвітньої школи.

Під час роботи форуму було затверджено рекомендації щодо розвитку краєзнавчого руху на Поділлі й історико-регіональних досліджень на перспективу, працювали круглі столи за науковими інтересами, діяли виставка подільськознавчої літератури, культурна та екскурсійна програми. Вирішено скликати наступну, XIII Подільську історико-краєзнавчу конференцію у жовтні – листопаді 2010 року.